
EDUCATION AND POLITICS

Vesna Pavlović University „Ss. Cyril and Methodius“, Institute of Macedonian Literature-Skopje, Republic of Macedonia vesnapavlovic.va@gmail.com**Popovski Zlatko**University „Ss. Cyril and Methodius“, Institute of Macedonian Literature-Skopje, Republic of Macedonia zlatkopopovskignatiev@gmail.com

Abstract: Aristotle at the beginning of their policies imposed attitude in which he says gives „man by nature a political animal“, which actually means that man is essentially a being that can not exist without political community. On the purpose of the policy is seen as a necessity to facilitate political, as well as other conditions in which the man himself to complete. In ancient Athens, education was aimed to provide strategic knowledge and develop leadership skills argumentative dialogue and reasoning which will enable citizens to participate in decision-making, which will be helpful democratic state. Today's society in relation to the antique open. Different parties are competing over who will set the priorities and preferences of society as a whole, especially in education. The subject of this paper is to highlight the importance of political education. The basic theoretical tazmatranja start from the origin of the word policy and its definition. The task of this paper is to highlight the meaning and significance of a political entity and relationship education and politics, as seen in modern times. I want to promote a political culture and a special emphasis is placed on political socialization. Emphasizes the function of political education and state agents of political socialization, through which it is carried out. Individually considers each of said agents. Clarified the concept of education and education policy. The main hypothesis of the paper refers to educational policy and conflicts around the same, but arising from the opposition fears that education will be either used as a mask for the current political issues resolved long term in a manner that is in the interest of the ruling party in power. Teachers have always considered the major factor in the implementation of educational policies. Therefore, this paper seeks to explain the important role of the teacher, who should be aware of the responsibilities as an agent, and that in fact, our role as agents of social change beyond absolutely vital. We must realize that we are often in the name of education "exploited" by powerful politicians and their ideology permeated through the program content items, and that only the acquisition of political culture,

Keywords: education, policy, education policy, political culture.

OBRAZOVANJE I POLITIKA**Vesna Pavlović**Univerzitet „St. Kiril and Methodij“, Institute of Macedonian Literature, Skopje, Republic of Macedonia vesnapavlovic.va@gmail.com**Popovski Zlatko**Univerzitet „St. Kiril and Methodij“, Institute of Macedonian Literature, Skopje, Republic of Macedonia zlatkopopovskignatiev@gmail.com

Rezime: Aristotel na početku svoje *Politike* izriče stav u kom kaže da je „čovjek po prirodi politička životinja“, što zapravo govori da je čovek, suštinski, biće koje ne može da postoji bez političke zajednice. On svrhu *polisa* vidi kao nužnost za omogućavanje političkih, ali i drugih uslova u kojima će čovek sebe dovršiti. U antičkoj Atini, obrazovanje je imalo za cilj da obezbedi strateška znanja i razvije veštinu vođenja argumentovanog dijaloga i rezonovanja što će građanima omogućiti da učestvuju u donošenju odluka, koje će biti korisne demokratskoj državi. Današnja društva u odnosu na antička su otvorenija. Različite stranke nadmeću oko toga ko će postaviti prioritete i opredeljenja društva u celini, a posebno u obrazovanju. Predmet ovog rada jeste da ukaže na bitnost političkog obrazovanja i vaspitanja. Osnovna teorijska tazmatranja polaze od porekla reči politika i njenog definisanja. Zadatak rada je da ukaže na značenje i značaj političkog subjekta kao i odnos vaspitanja i politike, posmatran u savremenom trenutku. Rad promovise političku kulturu a poseban akcenat stavlja na političku socijalizaciju. Naglašava se funkcija političkog vaspitanja i navode agensi političke socijalizacije, preko kojih se ona ostvaruje. Pojedinačno se razmatra svaki od navedenih agenasa. Rasvetljen je pojam obrazovne ili prosvetne politike. Glavna hipoteza rada odnosi se na obrazovne politike i sukobe oko istih, a koji nastaju iz straha opozicije da će obrazovanje biti ili se

upotrebljava kao maska za aktualna politička pitanja koja se dugoročno rešavaju na način koji je u interesu vladajuće partije koja je na vlasti. Nastavnici su oduvek smatrani glavnim činiocem u sprovođenju obrazovne politike. Stoga, u radu se teži pojasniti bitna uloga nastavnika, koji treba biti svestan odgovornosti kao agensa, i da je ustvari, naša uloga kao agensa šire društvene promene, apsolutno od vitalnog značaja. Moramo shvatiti da smo u ime obrazovanja često "iskorišćeni" od strane političkih moćnika i njihovom ideologijom prožetom kroz programske sadržaje predmeta, i da samo sticanjem političke kulture, podsticanjem građanskih kompetencija kroz obrazovni sistem možemo ispraviti greške koje smo naneli generacijama.

Ključne reči: obrazovanje, politika, obrazovne politike, politička kultura.

1. UVOD

Politika, reč predstavlja jedan od najopštijih pojmova društvene misli. U čovekovoј svakodnevnicі, kao ljudska delatnost, prisutna je u svim epohama i dosadašnjim zajednicama. Stoga, je bitno objasniti njene dve dimenzije, kako istorijsku tako i konceptualnu. Ipak, kada je reč o analizi odnosa između vaspitanja i politike, iz ugla sociologije vaspitanja potrebno je fokusirati se na savremeno određenje politike, njenu funkciju i obeležja.

2. O POREKLU REČI POLITIKA

Politika je moglo bi se reći jedna od retkih čovekovih delatnosti, koja ima isti naziv u većini savremenih jezika. Reč potiče iz staro-grčkog jezika od reči *polis*. U evropske jezike ova reč došla je preko latinskih reči *politia* i *politica*-javni poredak, ustav. Danas, kako kaže S. Samardžić, reč politika razgranala je svoje značenje, prema „spolja” i prema „unutra”. Od izvorno unutrašnjih odnosa u polis, počela je označavati javnu delatnost na svim nivoima organizovanog nastupanja-od lokalnog do regionalnog, preko državnog i svetskog. Bitno je reći, da je reč politika u savremenim jezicima višeznačna, a samim tim njena upotreba neprecizna (Самарџић,1993:872-873). Takvo prošireno značenje reči zahvatilo je različite oblasti javne delatnosti, pa se tako govori o unutrašnjoj politici, ekonomskoj politici, kulturnoj politici, ali i o obrazovnoj politici ili kod nas *prosvetnoj politici*. U tom smislu, ona postaje pojam sa instrumentalno-tehničkim značenjem, pa samim tim gubi svoje normativno značenje.

3. DEFINISANJE POLITIKE

Prema Samardžiću (Самарџић,1993:883) politika se može definisati kao: Delatnost javnog odlučivanja u zajednici o svim poslovima koji se tiču njenog opstanka, funkcionisanja i razvoja. Ima svoja tri konstitutivna elementa: vladavinu, interes i javnost.

Sve tri oblasti, imaju svoje strukturne osobenosti i svaka ponaosob izražava po jedan svojstven i prepoznatljiv politički fenomen. Tako primera radi, vladavina očitava političku moć, interes političku participaciju a javnost slobodnu političku komunikaciju. Isto tako, može se reći, da se vladavina oslanja na sistem ustanova izvršne i upravne vlasti, što je država u užem smislu reči: interes se realizuje posredstvom predstavničkih i zastupničkih tela; javnost, funkcioniše na osnovu neposrednog i posrednog opštenja građana. Sve ustanove i delatnosti u ove tri oblasti, podjednako se nazivaju političkim (Самарџић,1993:883-884).

Politika savremenog trenutka pretpostavlja međusobnu ravnotežu navedenih oblasti, a svaka ponaosob, opet, ima jake razloge postojanja: vladavina u poretku, interes u potrebi i javnost u slobodi. Stoga, kad razlozi poretka prevladaju nad razlozima potreba i razlozima slobode, politika poprima autoritativnu formu. Isto tako, ako se politika pretvori u interesno zastupništvo u opasnost se dovodi održivost celine zajednice. Pa ipak, u savremenim zajednicama, skoro pa da uvek postoji prednost jedne oblasti politike nad druge dve. Najčešće, oblast vladavine nadvlada područja interesa i javnosti. Zbog toga, savremenu politiku karakterišu borbe, pokreti i procesi za bolje predstavljanje i veću političku slobodu (Самарџић,1993:884).

4. POLITIČKI SUBJEKTI

Politika podrazumeva *političke subjekte*. Tu spadaju država, narodne mase, političke stranke, društvene klase i raznovrsne organizacije. Politika poseduje *sredstva političke delatnosti*. Raznovrsna su, poput: ekonomske, pravne, moralne, religijske, propagandne ali i vaspitne i obrazovne. Postoji i jedno specifično sredstvo, koje ona ima, a to je država. Prožeta je *ideologijom* i to je zapravo njeno posebno sociološko obeležje. Političku ideologiju u ovom smislu treba shvatiti kao skup ideja o politici i društvu, odnosno o pravcu i usmerenju društva. Po svojoj prirodi, kao formulacija određenih ciljeva, obično je ili bar delimično neostvarljiva i, kako to kaže Radomir Lukić, obećanje bez pokrića. Zato je samo vođenje politike, veština sa brojnim psihološkim momentima. Ova veština često uključuje nemoralna i brutalna sredstva (Лукић, 1982: 465-4-646). Otuda i govor o *političkoj kulturi*. Ona podrazumeva kultivisana, društveno i individualno prihvatljivu upotrebu političkih sredstava od strane političkih subjekata a za ostvarenje političkih ciljeva. Često se dovodi u vezu sa političkom borbom, a sve u nameri da se, ova druga, u meri u

---

kojoj je to moguće stavi u granice kulturnog, odnosno, društvu i čoveku prihvatljivog i dostojnog političkog ponašanja.

5. ODNOS VASPITANJA I POLITIKE

Posmatran u savremenom trenutku, ali i istorijskoj perspektivi, složen je, neretko isprepleten i zamršen. Za dalje razmatranje, bitno je navesti činjenicu da i vaspitanje i politika imaju isti objekt delovanja i uticanja: čovek, a preko njega i društvo. Ciljevi su im u jednom delu isti, drugom slični, trećem pak koji je i preovadajući, sasvim su različiti. Otuda i navedena zamršenost njihovih veza i odnosa.

Odnos između vaspitanja i politike može se postaviti u dve ravni posmatranja i analize: prva ravan je ona u kojoj je *politika domen obrazovanja* a druga ona u kojoj je *obrazovanje domen politike*.

Osnovna veza vaspitanja i politike posmatrano u prvoj ravni, tiče se *znanja*, i po svojoj prirodi slična je osnovnoj vezi između vaspitanja/obrazovanja i religije. I oni se mogu analizirati sa dva nivoa. Prvi, u kom se obrazovanje ostvaruje i vidi kao proces *sticanja znanja* o politici iz politike. Politika je zapravo, društvena stvarnost, ispunjena materijalnim i duhovnim tvorevinama, kao i u psihičkim procesima, koji su zrna znanja. Takvo znanje se uči, a uče ga pojedinci ili preko njih i šire društvene grupe i slojevi. U bilo kom obliku da uče, učenje činjenica o politici iz politike, taman da je organizovano ili neorganizovano, u školi ili van nje, sredstvima masovne komunikacije i /ili u okvirima konstitutivnih formi – predstavlja vaspitanje.

Vaspitanje je posrednik između politike i pojedinca. Bez obrazovanja, sva znanja iz politike i o politici gotovo da bi ostala nepoznata čoveku, a ovaj bi ostao politički nepismen. Iako se znanja o politici upoznaju i usvajaju u obrazovanju, vaspitanju i socijalizaciji, kao jedinstvenom procesu u svoj njegovoj širini, škola se označava kao glavni subjekt sticanja znanja o politici i iz politike, dakle, one su osnovni agens političke socijalizacije. Dužnost škole je da upozna učenike sa naučnim saznanjima o politici kao delatnosti i na toj osnovi razvije kritičko političko mišljenje sposobno da razlikuje stvarno i moguće, demokratsko od nedemokratskog. Prema nekim istraživanjima obavljenim u Americi (Подунавац, 1993:1096) u školi se to odvija: prenošenjem znanja o političkom sistemu; unošenjem pozitivnih osećanja prema političkoj zajednici: ojačavanjem modernih racionalističko-pragmatskih stavova, a što je naročito važno u političkim sistemima zemalja u razvoju i podsticanjem osećanja građanske kompetencije.

Preko 38% nastavnih sadržaja u američkom školstvu sadrži, direktno ili indirektno, elemente građanskog obrazovanja.

U drugom nivou, koji je svakako širi, ovaj odnos može se posmatrati kao odnos između *političkog vaspitanja i političke kulture*. Politička kultura se upoznaje, stiče i uči. Prenosi se sa starije generacije na mlađe, ali se i usvaja, stiče, održava i menja. Transformiše se u izmenjenim socio-ekonomsko-političkim uslovima, a u određenim uslovima dolazi i do formiranja nove političke kulture, gde je celina tih odnosa i procesa političko vaspitanje. Politička socijalizacija obuhvata sveukupno političko vaspitanje i obrazovanje: formalno i neformalno, u institucijama i izvan njih, planirano i neplanirano (Подунавац, 1993:1092). To je slojevit proces učenja koji se odvija podjednako na individualnom i na planu društvene zajednice kao celine. Kada se odvija na individualnom planu usmerena je na stvaranje bazičnog tipa ličnosti potrebnog reprodukciji političkog sistema. Reč je o osposobljavanju individua onim znanjima koja im omogućavaju da deluju kao politički akteri u okviru političkog sistema. Na planu društva, pojavljuje se kao celina procesa putem kojih društvo prenosi osnovna politička znanja, osećanja i vrednosti kao i norme ponašanja.

Nalazi mnogih studija o političkoj socijalizaciji pokazuju da je ona kontinuiran proces koji počinje na predškolskom uzrastu. Kod dece se na tom uzrastu formiraju bazične političke orijentacije pripadnosti određenoj političkoj zajednici. Deca zavole određeni politički sistem pre nego steknu osnovna znanja o njemu. Kod njih postoji visok stepen personalizacije vlasti. Američki naučnici, Andersol i Robert O' Nil, došli su do zaključka da se političko sazrevanje dece može posmatrati u pet faza. U prvoj dolazi do opadanja autoritarizma; u drugoj do porasta razumevanja potreba zajednice; u trećoj dolazi do apsorpcije znanja i konsenzusa; u četvrtoj do rasta kognitivnih orijentacija a u petoj fazi do formiranja ideološkog sindroma (Подунавац, 1993:1094).

6. POLITIČKO VASPITANJE I NJEGOVE FUNKCIJE

Političko vaspitanje (socijalizacija) po shvatanjima sociologa politike (Бутиган, 1994: 165-166) ima nekoliko osnovnih *funkcija*. Organizaciono-institucionalna ogleda se u pružanju znanja o političkim organizacijama i funkcijama. Integrativna funkcija ostvaruje se razvojem spremnosti građana za usklađivanje političkih interesa. Identifikacijska se odvija preko zajedničke političke kulture koja omogućava pojedincima poistovećivanje sa nacionalnim, partijskim i drugim kolektivitetima. Legitimizaciona se obavlja razvijanjem poverenja pojedinca u

politički sistem. Participacijska se ostvaruje informisanjem o procedurama političkog odlučivanja a distributivna ima zadatak da pokaže opravdanost distribucije društvene i političke moći, i druge.

Agensi političke socijalizacije mogu se podeliti na primarne i sekundarne. Prvi su latentni, nepolitički i indirektni, dok su drugi direktni i politički (Бутриган, 1994:168). U prvu grupu agenasa spadaju: porodica i bliske grupe (radne, prijateljske, sportske, rekreativne). Ovi agensi ostvaruju implicitnu političku socijalizaciju. Po pravilu nemaju planirano političko delovanje i obrazovanje pa njihova socijalizacija ne može da bude dirigovana, Porodica je vrlo značajan agens političkog obrazovanja kojim se prenosi politička kultura, naročito u zapadnim društvima i kulturama. Indirektna politička socijalizacija ostvaruje se preko bliskih porodičnih veza i putem participacije članova porodice u rešavanju porodičnih problema. Komparativna istraživanja političke kulture i političkog vaspitanja u Velikoj Britaniji, Nemačkoj, Italiji i Meksiku pa i SAD, pokazala su visok stepen povezanosti između učešća u odlučivanju u porodici i političke kompetencije. Bliske grupe prijatelja, poznanika i različitih ekipa imaju veliku moć socijalizacije. Po nekima one u tome ne zaostaju za porodicom i u mnogome je dopunjuju. U njima se zadovoljavaju one potrebe koje se ne mogu zadovoljiti u porodici. Posebno snažno utiču na formiranje političkih stavova adolescenata.

U drugu grupu agenasa ulaze: škola, političke partije, specijalizovane političke organizacije, velike društvene grupe i neposredno političko iskustvo. O školi kao agensu političke socijalizacije bilo je reči. Treba dodati da ona ostvaruje i posrednu političku socijalizaciju. Ovu prvu ostvaruje političkom indoktrinacijom, a što su činile škole i danas čine škole svih režima i sistema i u svim vremenima. Nastavnik je najznačajniji subjekat političkog vaspitanja. Učenici u njemu vide ili bar bi trebalo da vide produženu ruku društva i političkog sistema, on im služi kao uzor političkog ponašanja. Stoga, škola ima ulogu koordinatora uticaja svih ostalih agenasa političke socijalizacije i subjekta političkog obrazovanja-od porodice do društva u celini (Бутриган, 1994:172).

Velike društvene grupe, kakve su nacije, rase, političke partije i slične grupe, imale su i imaju različitu moć socijalizacije i vaspitanja u različitim zemljama-od velike do beznačajne moći. Primera radi, konfesionalne zajednice imaju političku moć i presudno utiču na politički život, pa i političko obrazovanje, u islamskim državama, ali i u katoličkim državama kao što su Italija, Poljska a sada i Hrvatska. Političke partije, pojavljuju se kao direktni agensi političkog obrazovanja.

Političko obrazovanje, kao sastavni deo procesa političke socijalizacije kojim se pripremaju mladi za političke uloge u društvu, proizilazi iz političke kulture određene društvene zajednice. Takođe, političko obrazovanje sastavni je deo vaspitno-obrazovnog procesa, pa se ostvaruje opštim i posebnim metodama vaspitanja i obrazovanja.

U navedenoj ravni posmatranja svakako treba naglasiti da je vaspitanje od značaja za politički život. Ono je to zbog toga što sprečava, ili bar otežava, da pojedinac/ličnost bude objekat političke manipulacije. Stoga je realna pretpostavka da široko opšte obrazovanje, velikih grupa iz svih društvenih slojeva u celini, uslov je za funkcionisanje demokratije u društvu i demokratskog društva u celini.

7. ODNOS OBRAZOVANJA I POLITIKE

Osnovni odnos vaspitanja i politike, u ravni u kojoj je vaspitanje domen politike, tiče se politike vaspitanja. Ona se naziva i *prosvetna ili obrazovna politika*, iako ovi nazivi ne pokrivaju apsolutno identičnu oblast-varijacije postoje. Politika vaspitanja može se odrediti kao: ukupnost principa, odnosa, puteva, oblika, mera i instrumenata kojima se obezbeđuje i usmerava razvoj vaspitanja i obrazovanja u funkciji i interesu svih članova društvene zajednice i globalnog društva u celini. Sve u skladu sa globalnom politikom društva, ali i u skladu sa socijalnim, naučnim ekonomskim i kulturnim ciljevima i potrebama i njima odgovarajućim politikama (Безданов, 1989:210).

Politika vaspitanja se, ne baš tako davno, na našim prostorima određivala kao nastojanje i borba za postizanje određenih idejnih i političkih ciljeva na području vaspitanja. Obuhvatala je sve mere koje se preduzimaju da bi se osigurao uticaj na vaspitanje u društvu. Ali se i odnosila i na upotrebu sredstava masovnog komuniciranja i njihovog uticaja na javno mnjenje.

Kada se vaspitna politika usmeri na vaspitno-obrazovne ustanove, škole i prosvetu, naziva se *prosvetna politika*. Prosvetna politika deo je opšte i vaspitne politike i izraz je određenih konkretnih interesa. Zapisana je u političkim programima, školskom zakonodavstvu, ali je vidljiva i u celokupnoj organizaciji školskog sistema. Prosvetna politika je politika izgradnje školske mreže, način upravljanja školom, način pripremanja i usavršavanja prosvetnih radnika. Ona je rezultat opštih političkih i društvenih prilika u zemlji. Prosvetna politika može biti manje ili više konzervativna, ili više ili manje progresivna. Zbog svega navedenog, prosvetna politika uvek je bila područje političkih borbi, izbornih borbi i onda kada izbora nema.

8. SNAGA GLOBALIZACIJE I OBRAZOVNA POLITIKA

Članstvo u EU povećava mobilnost stanovništva pa samim tim i razmenu političkih mišljenja. Mnogi, pa i Finci, koji su daleko pod uticajem internacionalizacije podeljeni su kada je reč o globalizaciji. Mnogi smatraju da ona vodi do smanjenja važnosti država i nacija i dovodi do gubitka suverenosti i hegemonije transnacionalnih sredstava plaćanja, medija i zabavne industrije. Drugi smatraju da je sprovođenje standardizacije u državi, politici i kulturi postalo novo merilo za konkurentne firme i naciju, umanjujući time običaje i tradiciju. Globalne promene snažno utiču na obrazovnu politiku, načine rada i ustanove. Još uvek nema jedinstvenog načina da se sagleda uticaj globalizacijskog procesa na obrazovnu politiku. Globalizacija je zaista, kulturološki paradoks: istovremeno ujedinjuje narode i kulture i među njih unosi razlike. Ona ujedinjuje načela nacionalne obrazovne politike tako što ih spaja s većim globalnim tendencijama. Obrazovna politika u dinamičnim društvima znanja treba da se zasniva na stvaranju načela s gledišta teorije sistema i na održivom rukovođenju koje ne zanemaruje složene odnose između različitih politika javnih sektora u tim društvima. Primera radi, OECD program PISA podstakao je mnogo političara i obrazovnih stručnjaka i vlada pojedinih zemalja da promene suštinu svoje obrazovne politike i unaprede škole.

9. ZAKLJUČAK

Premda je vekovima nakon nestanka antičkog sveta, a naročito srednjeg veka interesovanje za vaspitno-obrazovne teme opadalo, moderno doba je na velika vrata uvelo vaspitno-obrazovne teme u građanski svet. Upravo je taj momenat postao važan za identitet onoga što nazivamo modernim svetom. Premda danas u vremenu u kome živimo postoji sklonost da se kontekst u kome se razvijaju vaspitanje i obrazovanje „sabiju” u vrtić, učionicu ili prostorije univerziteta, realni kontekst u kome se determinišu vaspitanje i obrazovanje je izvorno politički, tj. tiče se neposrednih napora članova jedne političke zajednice da unaprede svoj politički život. Međutim, kako to istovremeno nalažu običaji odvijanja političke prakse u ljudskoj zajednici, vaspitanje i obrazovanje su istovremeno oduvek bili predmet strateške manipulacije građanskih grupa ili pojedinaca. Stoga je potreba ojačati svakog pojedinca da je kvalitetno obrazovanje uslov demokratije a politička socijalizacija-vaspitanje od značaja za politički život, kako ne bi postali predmet političke manipulacije. Za naučno razumevanje škole primeren je pojam „simboličko nasilje”, koje prema delu Marksa i Vebera vrši svaka vlast, jer svaka teži svom očuvanju i vlastitoj reprodukciji i zato osim neposrednog upotrebljava i simboličko nasilje a ogleda se u nametanju reprodukcije ideja kroz institucije kao što je škola. Institucija obrazovanja, dakle, reprodukuje vladajuću kulturu. Jer institucionalno obrazovanje uspeva da ubedi one koji su isključeni iz daljeg školovanja da su ispravno i pravedno isključeni, navodi ih dakle da usvoje legitimnost sopstvenog isključenja.

LITERATURA

- [1] Безданов, С. 1989: „Политика васпитања и образовања у СФРЈ”, *Педагошка енциклопедија*, Београд, ЗУНС
- [2] Bordieu, P. et Passeron, J-C 1964: *Les heritiers: les etudiants et la culture*. Paris: Les editions de Minuit.
- [3] Butigan, B. 1994: „Škola kao subjekt političke socijalizacije”, *Zbornik Filozofskog fakulteta*, Serija sociologija, knjiga I, Niš, Filozofski fakultet.
- [4] Делор, Ж. 1996: *Образовање скривена ризница*, Београд, Министарство просвете.
- [5] Ивановић, С. 1997: *Социологија и образовање*, Јагодина, Учитељски факултет.
- [6] Легранд, Ј. 1988: *Les politiques de l'education*, Paris, P.U.F.
- [7] Лукић, Р. 1982: „Политика”, *Социолошки лексикон*, Београд, Савремена администрација.
- [8] Милановић, В. 1985: *Образовање и друштво*, Београд, Радничка штампа.
- [9] Подунавац, М. 1993: „Социјализација (политичка)”. *Енциклопедија политичке културе*, Београд, Савремена администрација.
- [10] Самарџић, С. 1993: „Политика”, *Енциклопедија политичке културе*, Београд, Савремена администрација.